

Jestliže tedy závěrem hodnotíme knihu R. Feustela a jeho spolupracovníků o mohylové kultuře střední doby bronzové v Durynsku, musíme říci, že jde o práci průkopnickou a v mnohých směrech objevnou. Je dokladem, že materiál archeologický má vpravdě cenu historickou, a že s rostoucími výzkumy, zejména za pomoci technických a jiných disciplín, budeme nabývat stále všestrannější znalosti nejen o hmotné kultuře, ale i o samé společnosti a jejich tvůrcích v různých etapách pravěkého vývoje.

Vladimír Podborský

Andrzej Nadolski, Andrzej Abramowicz, Tadeusz Poklewski: Cmentarzysko z XI wieku w Lutomiarsku pod Łodzią, Łódź 1959. Acta archeologica universitatis Lodziensis Nr. 7. Stran 175, tab. 124.

V práci jsou zveřejněny a zhodnoceny výsledky výzkumu raněstředověkého pohřebiště v Lutomiarsku, zahájeného prehistorickým ústavem lodzské university (prof. dr. K. Jazdzewski) v r. 1949 a ukončeného kolektivem pracovníků archeologické stanice v Łęczycy v r. 1955. Publikace navazuje na předběžné zprávy prof. Jazdzewského (Materiały wczesnośredniowieczne 1 (1949), str. 90–911; 2 (1950), str. 257–261, Archeologické rozhledy 3 (1951), str. 331–332, 338–341), jehož závěry v otázce datování a provenience nálezů, jakož i celkové hodnocení pohřebiště, autoři v podstatě akceptovali až na menší korektury, vplynuvší z dalšího výzkumu i z větších možností srovnávacích.

Kromě 17 hrobů objevených již za okupace tu bylo prozkoumáno 116 hrobů (77 kostrových, 42 s úplně zetlelými kostmi, avšak původně rovněž kostrových, 12 žárových), v nichž bylo pohřbeno 48 mužů a 54 žen (kromě 31 neurčitelných jedinců). Mužské kostry ležely hlavou k východu, ženské hlavou k západu. Hrobové jámy byly velmi prostorné a některé z nich byly obloženy kameny a překryty kamenným pláštěm. Pouze 25 hrobů bylo bez přídavek, z ostatních bylo 32 se zbraněmi (mužské), 25 se šperky (ženské) a 51 s jinými přídávky, běžnými u obou pohlaví. Důležitým vodítkem pro chronologické a společenské rozdělení hrobů byla cesta, která vedla středem pohřebiště. Všechny starší hroby tuto cestu respektují, zatím co 9 hrobů mladších ji porušuje. Podél cesty jsou umístěny mužské jezdecké hroby a bohaté hroby ženské, zpravidla s prostornými jamami, kamennými obklady a pláští, o něco dále od cesty jsou hroby pěších bojovníků a ženské hroby s menším množstvím prostých šperků a nejdále od cesty jsou hroby chudě vybavené nebo bez přídavek. Jižní část pohřebiště se kromě toho vyznačovala žárovými hroby, které se vybavením a úpravou hrobové jámy neodlišovaly od kostrových (tím se tamější žárové hroby liší např. od našich moravských, které jsou zpravidla velmi chudé a umístěny buď v popelnici, v mělké jamce nebo rozhozeny pod mohylou), dále vkládáním jezdecké výstroje do hrobů a konečně výskytem keramiky (v žárových hrobech) a severských a východních importů.

Ve srovnání s jinými polskými pohřebišti té doby (je jich metodicky prozkoumáno jen velmi málo!) vyznačuje se Lutomiarskem rozměrnými hrobovými jamami, velkým množstvím stříbrných šperků, vysokým procentem bohatých hrobů (34%) a malým množstvím hrobů chudých (25,5%). Pozoruhodný je také značný počet hrobů se zbraněmi a dále nepřítomnost mincí na pohřebišti. Při širším pohledu bychom shledali pro jevy pozorované v Lutomiarsku, např. pohřby s koni, analogie v Maďarsku, na Rusi i ve Skandinavii.

Ze zbraní se vyskytovala nejčastěji kopí (30 kusů), dále sekery (10 kusů), šipky (6 kusů), meče (3 kusy). Mezi kopími byly tvary s křídélky západního původu a také bohatě tausované kopí importované patrně ze Skandinavie. Zatím co výroba kopí, svařovaných z několika železných a ocelových tyčinek, byla poměrně složitým úkonem domácích kovářů, představují sekery, zastoupené především tvary s protáhlým ostřím a rozšířeným tylem, jednoduchý domácí výrobek. Také u mečů typu X zdůrazňuje A. Nadolski jejich mezinárodní ráz a při-

pouští možnost jejich výroby v Polsku. Z výstroje jezdeckých bojovníků jsou unikátním nálezem sedla, pocházející ze stepních oblastí východní Evropy. Mezi třmeny jsou jak tvary s rovnou stupačkou a konickými rameny (západního původu), tak i tvary kulaté nebo oválné s prohnutou stupačkou (nomádského původu). Na východní původ ukazují i udidla s bronzovými ozdobnými postranicemi a drobná kování uzdy.

Ze šperků zaujímají přední místo esovité záušnice (většinou stříbrné), jejichž klička je u více než poloviny kusů zdobena podélnými rýhami a dvě jsou plátovány stříbrným plechem a ornamentovány. Osm nalezených náušnic patří k tvarům hvězdicovitým a košíčkovitým (stejná košíčkovitá náušnice nalezena u nás v Předmostí). Mezi objevenými prsteny jsou drátěné kusy hladké a spletané i duté plechové. Z korálků se vyskytly duté stříbrné s pukličkami a hráněné s granulací, dále korálky ze skla a polodrahokamů, většinou kulaté nebo hráněné. Ojedinelým zůstal nález pleteného nákrčníku a kaptorgy a z jiných ozdob tu byla nalezena tři hliněná emailovaná vajíčka. V závěru o špercích A. Abramowicz konstatuje, že jsou většinou domácího původu, patrně z jedné dílny a že odpovídají nálezům z pokladů z 10. a 11. st. Značné množství šperků v Lutomiersku, neobvyklé na jiných pohřebištích, svědčí o tom, že tu byli pohřbeni příslušníci středních feudálních vrstev.

Předměty denní potřeby domácí výroby představují nože (v 50 % hrobů mužských i ženských), z nichž deset tkví v pochvách z kůže a tkaniny a některé jsou zdobeny bronzovým plechem. Hojná jsou také okovaná dřevěná vědérka (50 kusů) tvaru komolého kužele; některá, obepínají jen jednoduché železné obroučky, jiná jsou pobita po celém povrchu železným zdobeným plechem. Keramika z pohřebiště je silně obtáčená a má výrazně klenutá dna. Převažuje výzdoba vodorovných rýh. Jsou tu jak tvary s přehnutým, ostře profilovaným okrajem, lahovitě, hrncovitě i miskovitě, tak i typické nádoby s válcovitým hrdlem. Z ostatních předmětů běžné potřeby jsou menším počtem zastoupeny železné lyrovité ocilky, kamenná křesadla, brousky, klíče.

Závěry A. Nadolského jsou doplněny přehlednou chronologickou tabulkou jednotlivých nálezů, která přesvědčivě dokazuje, že téžisko pohřebiště je na sklonku 10. a v první polovině 11. st. Podle autora užívala pohřebiště skupina lidí, čítající průměrně sto jedinců, po půlstoletí. Vyjimečné znaky pohřebiště svědčí o tom, že šlo o nějaký rod středních feudálů a jejich služebníků. Na základě importů, hromadících se v některých hrobech a jistých odlišností od pohřebního ritu, běžného v té době v Polsku, autor usuzuje, že část pohřbených byla cizího původu. Jednalo se patrně o Rusy nebo rusizované Varjagy, kteří se dostali do Polska buď jako politická emigrace nebo jako nájemní členové knížecí družiny.

Přínos publikace spočívá v úplném zveřejnění a dokonalém zhodnocení raněstředověkého pohřebiště, kterých bylo v celém slovanském světě metodicky prozkoumáno a řádně publikováno jen velmi málo. A jedině na základě takto zpracovaných pohřebišť lze dělat přesnější závěry o společensko hospodářských vztazích, o datování a původu slovanské hmotné kultury. Na rečenované práci lze zvláště vysoko hodnotit způsob kolektivního zpracování, při němž je zcela jasný individuální podíl každého autora na celkovém díle a dále to, že kolektiv archeologů tu byl rozšířen o odborníky z oboru antropologie, metalografie a textilnictví. Příspěvky odborníků z těchto odvětví otvírají nové možnosti historického hodnocení archeologického materiálu, jejichž závěry bude možno plně ocenit až po letech, když bude podobných rozborů k dispozici více. Na práci autorského kolektivu, jakož i na řadě jiných polských prací, se projevuje intenzivní úsilí v hledání vhodných cest k úspornému, názornému a snadno přehlednému publikování materiálu. V práci je zobrazena nejen nálezová situace v hrobech, ale i všechny nálezy s rozměry, což je nesporně názornější než obsáhlé popisy a srozumitelné pro příslušníky kteréhokoliv národa. Analytický charakter plánu pohřebiště dovoluje učinit si představu nejen o rozmištění hrobů, ale i o chronologickém rozvrstvení pohřebiště, o uložení jednotlivých předmětů a importů a o sociální příslušnosti pohřbených. — Mohli bychom si jen

prát, aby i jiné slovanské výzkumy, které se v posledních letech prováděly, se dočkaly tak brzké a důkladné publikace,

Bořivoj Dostál

Dějiny světa. Svazek I. Z ruského originálu, který vyšel v Moskvě r. 1955, přeložili J. Olivová, M. Puklová, dr. R. Hošek a dr. A. Bartoněk. SNPL Praha 1958. Stran 792 + 29 map + 44 obrazových příloh. Cena váz. výtisku 79,50 Kčs.

Z velikého díla sovětské historické vědy, Vsemirnaja istorija, která bude obsahovat celkem deset dílů, jsou již po několik let překládány do češtiny ty svazky, které až dosud v SSSR vyšly. A dostal-li se českým čtenářům do rukou první svazek těchto dějin poměrně brzy poté, co vyšel v SSSR, je to jistě projev značné pohotovosti Státního nakladatelství politické literatury. Jeho péčí vyšla kniha vzorně vybavená, s mnoha krásnými ilustracemi a přehlednými mapami.

Dějiny světa jsou dílo kolektivní, a podílejí se na něm vědečtí pracovníci historických ústavů Akademie věd SSSR i jiných vědeckých institucí a vysokoškolské učitelé. První přípravy tohoto díla spadají již do let před druhou světovou válkou a jeho teze procházely od r. 1951 širokou veřejnou diskusí, již se zúčastnili odborníci především z vysokých škol a vědeckých pracovišť; tím byla již napřed zajišťována vědecká hodnota tohoto díla i jeho jednotnost.

Dějiny světa představují ve světové historiografii první vědecký pokus podat dějiny lidstva v celé jejich šíři v důsledném pojetí historického materialismu. Tím se zásadně liší od všech dosavadních prací tohoto druhu — starších i nejnovějších.*) Projevuje se to už v tom, že i při značném počtu autorů, kteří vypracovali první svazek Dějin světa, nejde o individualisticky zaměřené monografické stati nestejně hodnoty, jak tomu bývá u kolektivních děl buržoazní historiografie, ale o dílo, které se vyznačuje jednotnou myšlenkovou linií a jednotným pojetím, že historický vývoj lidské společnosti není přes veškerou svou složitost náhodný, nýbrž má stejně jako svět anorganický i organický své zákonitosti. Z díla sovětských autorů jasně vyznačuje jeho poslání: čtenáři se nemá dostat jen poučení, ale má se mu ukázat zákonitost progresivního vývoje v lidské společnosti, v níž je nutně jeden hospodářsko-spoločenský řád nahrazován jiným, vyšším, až konečně společnost dospěje k socialismu a přes něj ke komunismu. Dějiny světa mají tedy v tomto pojetí přispívat k upevňování takového světového názoru, na kterém je budována sovětská společnost, a ta je bezesporu bojovým předvojem společnosti, již patří budoucnost, poněvadž je budována na hospodářské a společenské rovnoprávnosti, a výrobní vztahy jsou v ní v souladu s výrobními silami.

Pravěkým dějinám věnují Dějiny světa sice značnou pozornost, ne však takovou, jaká právem patří tomuto počátečnímu a nejdělsímu úseku lidských dějin, přestože se zdůrazňuje nesmírný význam období, „kdy se člověk oddělil ze světa zvířat“ a kdy „byly položeny základy celého dalšího vývoje hmotné a duchovní kultury lidské společnosti“ (str. 37). Nevelký celkem rozsah, který je z obsáhlého desetisvazkového díla věnován prehistorii, zejména mladším obdobím (počínajíc neolitem), nutně vede k tezovitosti a kusosti podání některých partií. Předností ovšem je to, že se autoři snaží podat dějiny prvobytné společnosti v organické souvislosti s celým historickým procesem a v časovém sledu. Přibližující přítom k nestejnému tempu historického vývoje u různých lidských společenstev v různých částech světa, podali autoři v první části knihy výklad o vzniku lidské společnosti a o období prvobytně společného

*) Přehled nejvýznamnějších monografií světových dějin, ke kterým autoři světových dějin přihlíželi, je uveden v recenzovaném díle na str. 6, pozn. 1. O bibliografii k světovým dějinám srov. *Fr. Graus*, Pokusy o novou bibliografii světových dějin, ČsČH, 5, 1957, str. 145 n.